

УДК 336.77

СПІВРОБІТНИЦТВО ЄБРР ТА УКРАЇНИ У СФЕРІ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Швець Галина Олексіївна, к.філол.н., доцент кафедри економічної теорії та підприємництва, Державний вищий навчальний заклад «Приазовський державний технічний університет», м. Маріуполь, e-mail: shvetsvip28@gmail.com

Galyna Shvets, Candidate of Philology, Associate Professor of Economic Theory and Entrepreneurship, State Higher Educational Establishment «Pryazovskyi State Technical University», Mariupol, e-mail: shvetsvip28@gmail.com

G. Shvets, EBRD and Ukraine cooperation in the sphere of small and medium enterprises.

The article deals with topical issues of cooperation of Ukrainian small and medium enterprises with the European Bank for Reconstruction and Development. In particular, the historical retrospective of cooperation and the current state are considered. The main directions of cooperation between Ukraine and the European Bank for Reconstruction and Development are presented. The general branch structure of the EBRD and Ukraine credit portfolio is presented, where priority areas of support are identified: energy, infrastructure, industry, commerce and agriculture, financial sector. It is noted that the European Bank for Reconstruction and Development provides Ukraine with assistance in implementing the reform process, namely: in developing and coordinating national priorities for reform; in setting up support groups for reform in selected priority ministries; in setting up a high-level international strategic advisory group to support Ukrainian reforms. The key factors limiting the disclosure of the potential of effective cooperation between Ukraine and the European Bank for Reconstruction and Development in the macroeconomic field, macrofinancial sphere, public finance, at the level of initiation, preparation and implementation of projects are identified. Some results of EBRD cooperation with Ukrainian small and medium enterprises are presented. The conditions of EBRD cooperation with small and medium-sized enterprises are described in the following areas: the main characteristics of direct financing; which companies can count on a loan; initial requirements for companies; the main steps to participate in financing. It is noted that the EU4Business initiative, which facilitates access to finance for small and medium-sized businesses, is a striking example of financial and advisory assistance for small and medium-sized enterprises in Ukraine, jointly with the EU and the EBRD; Provides training and targeted support for women-led and green-enterprise enterprises; Helps small and medium-sized businesses receive technical support for alignment with EU standards. The results of implementation of the EU4Business initiative in Ukraine for the period of 2009-2017 are presented.

Швець Г. О. Співробітництво ЄБРР та України у сфері малого та середнього підприємництва.

В статті розглянуто актуальні питання співробітництва українських підприємств малого та середнього бізнесу з Європейським банком реконструкції та розвитку. Зокрема розглянуто історичну ретроспективу співробітництва та сучасний стан. Представлено основні напрямки співпраці України та Європейського банку реконструкції та розвитку. Наведено загальну галузеву структуру кредитного портфелю ЄБРР та України, де визначено пріоритетні галузі підтримки: енергетична, інфраструктура, промисловість, комерція та сільське господарство, фінансова сфера. Зазначено, що Європейський банк реконструкції та розвитку надає Україні допомогу у реалізації процесу реформування, а саме: у розробленні й узгодженні національних пріоритетів реформи; у створенні груп підтримки реформи в окремих пріоритетних міністерствах; у творенні високого рівня міжнародної стратегічної консультативної групи з підтримки українських реформ. Визначено ключові чинники, які обмежують розкриття потенціалу результативного співробітництва України та Європейського банку реконструкції та розвитку у макроекономічній сфері, у макрофінансовій сфері, у сфері державних фінансів, на рівні ініціювання, підготовки та реалізації проектів. Наведено деякі результати співпраці ЄБРР з українськими підприємствами малого та середнього бізнесу. Охарактеризовано умови співпраці ЄБРР з підприємствами малого та середнього бізнесу за таким напрямками: основні характеристики прямого фінансування; які компанії можуть розраховувати на кредит; початкові вимоги до компаній; основні кроки до участі у фінансуванні. Зазначено, що яскравим прикладом фінансової та консультативної допомоги для малого та середнього підприємництва в Україні є спільна з ЄС та ЄБРР ініціатива «EU4Business», яка полегшує отримання фінансування для малого і середнього бізнесу; забезпечує навчання та адресну підтримку підприємств, очолюваних жінками, і тих, які працюють в сфері зеленої економіки; допомагає малому та середньому підприємству отримувати технічну підтримку щодо узгодження зі стандартами ЄС. Представлено результати впровадження ініціативи «EU4Business» в Україні за період 2009-2017 рр.

Швец Г. А. Сотрудничество ЕБРР и Украины в сфере малого и среднего предпринимательства.

В статье рассмотрены актуальные вопросы сотрудничества украинских предприятий малого и среднего бизнеса с Европейским банком реконструкции и развития. В частности рассмотрена историческая ретроспектива сотрудничества и ее современное состояние. Представлены основные направления сотрудничества Украины и Европейского банка реконструкции и развития. Приведена общая отраслевая структура кредитного портфеля ЕБРР и Украины, где определены приоритетные отрасли поддержки: энергетическая, инфраструктура, промышленность, коммерция, сельское хозяйство, финансовая сфера. Отмечено, что Европейский банк реконструкции и развития предоставляет Украине помощь в реализации процесса реформирования, а именно: в разработке и согласовании национальных приоритетов реформы; в создании групп поддержки реформы в отдельных приоритетных министерствах; в создании высокого уровня международной стратегической консультативной группы по поддержке украинских реформ. Определены ключевые факторы, ограничивающие раскрытие потенциала результативного сотрудничества Украины и Европейского банка реконструкции и развития в макроэкономической сфере, в макрофинансовой сфере, в сфере государственных финансов, на уровне инициирования, подготовки и реализации проектов. Приведены результаты сотрудничества ЕБРР с украинскими предприятиями малого и среднего бизнеса. Охарактеризованы условия сотрудничества ЕБРР с предприятиями малого и среднего бизнеса по таким направлениям: основные характеристики прямого финансирования; какие компании могут рассчитывать на кредит; начальные требования к компаниям; основные шаги к участию в финансировании. Отмечено, что ярким примером финансовой и консультативной помощи для малого и среднего предпринимательства в Украине является совместная с ЕС и ЕБРР инициатива «EU4Business», которая облегчает получение финансирования для малого и среднего бизнеса; обеспечивает обучение и адресную поддержку предприятий, возглавляемых женщинами, и тех, которые работают в сфере зеленой экономики; помогает малому и среднему предпринимательству получать техническую поддержку по согласованию со стандартами ЕС. Представлены результаты внедрения инициативы «EU4Business» в Украине за период 2009-2017 гг.

Постановка проблеми. Розвиток малого та середнього підприємництва (МСП) є стратегічним напрямом для будь-якої країни. Ефективний розвиток МСП дозволяє суттєво підняти соціально-економічний добробут населення країни. Однією з головних умов успішної діяльності підприємств малого та середнього бізнесу – якісне фінансове забезпечення. Враховуючі складні економічні та політичні умови, в яких функціонують відчинянні підприємства, виникає потреба у звертанні до міжнародних інституцій з приводу отримання фінансової підтримки. Так сьогодні для України найбільшим фінансовим партнером, після Міжнародного валютного фонду (МВФ), є Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Тому є необхідність у детальному аналізі особливостей співпраці України та ЄБРР, зокрема у сфері МСП.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Актуальними питаннями співробітництва ЄБРР та України, зокрема у сфері малого та середнього підприємництва займаються такі науковці як: Л. Аврамчук, Н. Бідник, В. Василенко, А. Гальчинський, В. Колосова, Ю. Козак, Н. Логінова, Д. Лук'яненко, Н. Моринець, Т. Мусієць, Ю. Макогон, О. Мозговий, М. Нікітіна, Т. Оболенська, І. Петрашко, Н. Рязанова, О. Рогач, І. Сазонець, О. Сухий, А. Філіпенко, Т. Шемет й ін.

Мета статті полягає у аналізі основних тенденцій співробітництва ЄБРР та України у сфері малого та середнього підприємництва у сучасних умовах соціально-економічних та політичних трансформацій в країні.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Указу Президента України «Про членство України в Європейському банку реконструкції та розвитку» від 14 липня 1992 року №379/92 в серпні 1992 року Україна підписала статутні документи Європейського банку реконструкції та розвитку та прийняла відповідні умови та обов'язки члена цієї міжнародної фінансової інституції, завдяки чому набула статусу країни-члена ЄБРР. На сьогодні ЄБРР залишається одним з провідних інвесторів в економіку України, вкладення якого мають комплексний характер. В Україні працює представництво ЄБРР, яке розташоване у місті Києві [1].

Правовою основою діяльності ЄБРР в Україні є Стратегії затверджені Радою директорів ЄБРР. Перша стратегія ЄБРР щодо України була затверджена у жовтні 1992 року і переглянута у листопаді 1993 року. Ці два документи підкреслили необхідність фінансування проектів в приватному секторі, сфері розвитку фінансового сектора і

відновлення існуючої інфраструктури. У червні 1997 року Рада директорів затвердила Другу стратегію, яка на додаток до цілей першої стратегії, підкреслила необхідність перебудови енергетичного сектора. В ході періоду реалізації цієї стратегії, ЄБРР і влада України заснувала Цільову програму в Енергетичному секторі. Ця програма стала одним з основних каналів завдяки яким ЄБРР приймав участь у політичному діалозі з керівництвом України щодо реформи в енергетичному секторі [2].

На рис. 1 представлено основні напрямки співпраці України та ЄБРР.

Відповідно до даних представлених на офіційному сайті ЄБРР, кредитний портфель банку в Україні на початку 2017 р. становив €4,268 млрд. та виглядав достатньо збалансовано (рис. 2).

Аналіз наведених даних дає можливість зробити висновок, що домінуючою сферою кредитування ЄБРР в Україні є енергетична (33%), а інфраструктура, промисловість, комерція та сільське господарство є пріоритетними сферами кредитування. Решта 11%, припадає на фінансову сферу.

У контексті української програми реформ до 2020 р. уряд звернувся до ЄБРР за допомогою у оперативній концептуалізації та імплементації процесу реформ. Відповідно до цього ЄБРР надає підтримку щодо:

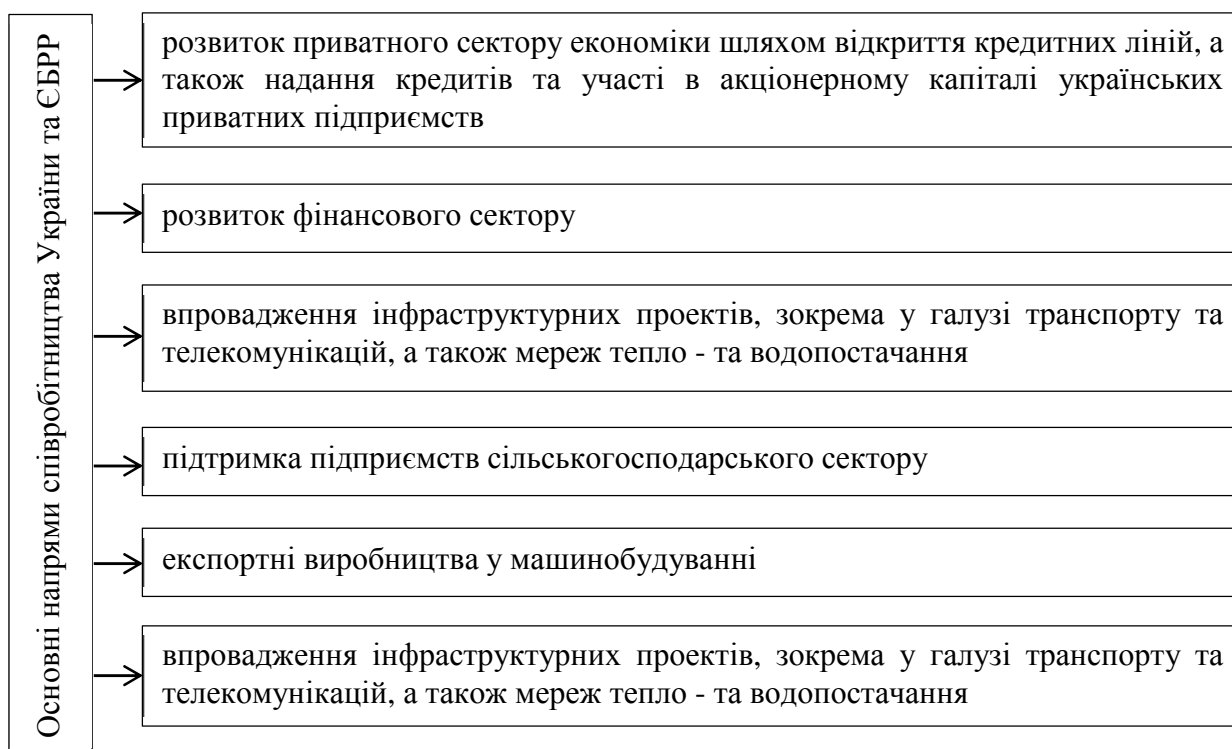

Рис. 1. Основні напрями співпраці України та ЄБРР.

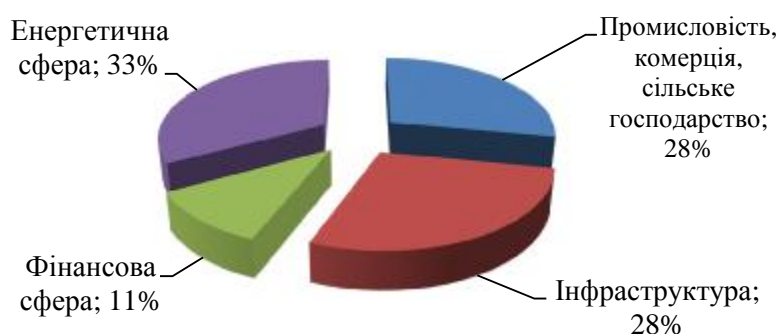

Рис. 2. Загальна галузева структура кредитного портфелю ЄБРР та України станом на початку 2017 р. [1]

1) Розроблення й узгодження національних пріоритетів реформи, спираючись на підтримку Національної ради реформ, офіс управління проектами;

2) Створення груп підтримки реформи в окремих пріоритетних міністерствах, які будуть займатися питаннями реалізації пріоритетних реформ, що проводяться цими міністерствами і трансформації державного управління в рамках цих міністерств;

3) Створення високого рівня міжнародної стратегічної консультативної групи з підтримки українських реформ (SAGSUR), надання експертних консультацій прем'єр міністра і Президента про результативність та ефективність реформ [3].

За підсумками оцінювання поточного стану співробітництва України з ЄБРР можна визначити ключові чинники, які обмежують розкриття потенціалу результативного співробітництва.

I. У макроекономічній сфері:

1) Тривала стагнація реального сектора економіки в умовах відсутності дієвих реформ зумовила глибокий економічний спад. Це циклічний чинник згортання економічної активності, отже, зниження можливостей залучати кредитні ресурси ЄБРР.

2) Посилення дестабілізуючого ефекту політичної напруженості. Політична криза, кінець 2015–2016 рр.

3) Нерозвиненість внутрішнього ринку та збереження експортної орієнтації в умовах значного обмеження зовнішнього попиту. Проекти ЄБРР орієнтовані на інтереси внутрішнього ринку, який в умовах спаду попиту на зовнішніх ринках не здатний самостійно утримувати запит на проекти ЄБРР.

II. У макрофінансовій сфері:

1) Значне нагромадження боргової концентрації в умовах помірних можливостей економічного зростання в Україні. Збільшення потреб в обслуговуванні поточного боргу обмежує можливості державних фінансів обтягуватися додатковими зобов'язаннями за кредитами ЄБРР.

2) Незадовільний стан фінансової репутації, що виявляється у критично низьких суверенних рейтингах. Нарощування українських активів для ЄБРР є чинником збільшення негативного тиску на фінансові рейтинги самого банку, що обмежує можливості збільшення фінансування.

III. У сфері державних фінансів:

1) Обмеження використання механізму державних гарантій. Держава обмежена в можливості нарощувати гарантований борг через ризики порушення нормативів граничного рівня боргу та через зростання ризиків необхідності реалізації цих гарантій через невиконання зобов'язань бенефіціарами коштів ЄБРР.

2) Незадовільно низький рівень інтеграції приватного капіталу до державних інвестиційних ініціатив. Фінансуючи, згідно зі Статутом, лише до 35% потреб кредиту, проекти ЄБРР потребують потужних інституційних суб'єктів для співфінансування. Слабкий розвиток та законодавча неврегульованість державноприватного партнерства в Україні не дають можливості використовувати потенціал приватного капіталу, який нині не бере участі в проектах ЄБРР у державному секторі.

IV. На рівні ініціювання, підготовки та реалізації проектів:

1) Значний регуляторний тиск та зарегульованість процесів. Усереднений термін від ініціювання та підготовки проекту до стадії реалізації становить півтора-два роки. Складність погоджувальних процедур, зокрема через кількість міністерств та відомств – суб'єктів погодження, суттєво збільшує часовий проміжок між погодженням позики банком та отриманням перших траншів.

2) Недостатнє представництво вітчизняних компаній у забезпеченні потреб проектів ЄБРР у державному секторі [3].

Як було вище зазначено, вплив Європейського банку реконструкції та розвитку на розвиток вітчизняного малого та середнього підприємництва дуже значний. Так у 2019 році в Україні планується реалізувати близько 160 проектів грантової підтримки МСП з боку

ЄБРР. Загалом за період з 2010 р. по 2019 р. кількість консалтингових проектів, які супроводжував банк для трансформації МСП досягла тисячі, де найактивнішими стали компанії харчової промисловості та торгівлі. У процесі реалізації спільних з ЄБРР проектів у сфері МСП було створено понад п'ять тисяч робочих місць, близько 60% компаній зазначили зростання обороту в рази, 19% компаній вийшли на експорт, а 44% компаній по завершенню першого проекту звернулися за консультаційною підтримкою повторно [4].

За умовами Європейського банку реконструкції та розвитку претендувати на їх підтримку можуть офіційно зареєстровані компанії з хорошою діловою репутацією. Далі більш детально розглянемо умови співпраці вітчизняних підприємств малого та середнього бізнесу з ЄБРР. Так всі необхідні заходи можна поділити на чотири напрями:

- основні характеристики прямого фінансування;
- які компанії можуть розраховувати на кредит;
- початкові вимоги до компаній;
- основні кроки до участі у фінансуванні.

Отже, до основних характеристик прямого фінансування відносять:

1. Різні фінансові інструменти з урахуванням потреб компанії: (кредити, вкладення в акціонерний капітал – в діапазоні від 20 до 35% капіталу компанії).
2. Термін від 3 до 10 років.
3. Ринкове ціноутворення (ЄБРР субсидує проекти, не надає пільгові кредити і не вступає в конкуренцію з приватними банками).
4. Індивідуальні інвестиції в діапазоні від 1 млн. до 10 млн. євро.
5. Номіновані у вільноконвертованій валюті (євро або долари США).

Сьогодні пріоритетними підприємствами, які можуть розраховувати на кредитування ЄБРР є підприємства що генерують валютну виручку та підприємства-експортери. Також, перевага надається виробникам продукції з більш високою доданою вартістю.

До початкових вимог до компаній, які можуть претендувати на співпрацю з ЄБРР можна віднести:

1. Відповідність критеріям малого і середнього бізнесу: кількість співробітників – до 500 осіб; обсяг реалізації - $\leq \text{€ } 50$ млн.; загальний баланс $\leq \text{€ } 43$ млн.
2. Бажано наявність доходів у валюті кредиту.
3. Готовність співпрацювати з банком в сфері впровадження загальноприйнятих практик в сфері обліку, управління, охорони навколишнього середовища.
4. ЕВІТД на рівні не менше 1 млн. євро.
5. Наявність міжнародного аудиту консолідованої фінансової звітності за системою МСФЗ або готовність консолідувати / комбінувати звітність, перевести її на систему обліку по МСФО і провести міжнародний аудит.

Отже, першими кроками до співпраці підприємств малого та середнього бізнесу з ЄБРР мають бути: представлення фінансової звітності компанії за два попередніх роки (за українськими або міжнародними стандартами) та докладного опису компанії і проекту. Середній термін розгляду можливості кредитування та інтенсивної спільної роботи з проведення поглибленої перевірки складає 6-9 місяців.

Крім фінансування, ЄБРР також надає гранти на бізнес-консультації через свою програму Консультацій для малого бізнесу і гранти за програмою FINTESS для впровадження інноваційних практик. У результаті проходження процедури поглибленої перевірки ЄБРР, компанії часто значно покращують своє корпоративне управління, виходять на нові рівні продуктивності, відкривають нові ринки в результаті роботи з консультантами. Найчастіше, факт проходження поглибленої перевірки ЄБРР сприймається ринком і фінансовим співтовариством як свого роду «знак якості» [5].

Яскравим прикладом фінансової та консультативної допомоги для МСП в Україні є спільна з ЄС та ЄБРР ініціатива «EU4Business», яка спрямована на поліпшення бізнес-клімату в країні. Програми ініціативи:

- полегшують отримання фінансування для малого і середнього бізнесу;
- забезпечують навчання та адресну підтримку підприємств, очолюваних жінками, і тих, які працюють в сфері зеленої економіки.
- допомагають МСП отримувати технічну підтримку щодо узгодження зі стандартами ЄС.

Дана ініціатива дозволяє українським підприємствам малого та середнього бізнесу збільшувати експорт та отримувати вигоду від угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС.

На рис. 3 представлено результати впровадження ініціативи «EU4Business» за період 2009-2017 рр.

Рис. 3. Результати впровадження ініціативи «EU4Business» в Україні за період 2009-2017 рр. [6].

Представлені дані на рис. 3, свідчать, що програми ініціативи «EU4Business» дозволили вітчизняним підприємствам малого та середнього бізнесу отримати за період 2009-2017 рр. 189 млн. євро фінансової допомоги, серед якої переважну кількість складає допомога ЄС (156 млн. євро). Одним з позитивних наслідків ініціативи «EU4Business» стало створення нових робочих місць (5900 робочих місць).

Висновки: Отже, Європейський банк реконструкції та розвитку сьогодні є одним із найбільших інвесторів та кредиторів для України. Фінансова інституція дає можливість отримати не тільки фінансову допомогу, але й допомогу консультаційну. СБРР реалізує проекти у різних галузях, однак пріоритетними є: сільське господарство та транспортна інфраструктура, енергетика, телевізійні комунікації. Значну підтримку отримують підприємства малого та середнього підприємництва. Завдяки чому вітчизняні підприємства МСП створюють нові робочі місця та виходять на міжнародні ринки збуту, що позитивно впливає на їх фінансово-економічне становище.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Європейського банку реконструкції і розвитку [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ebrd.com>.
2. Кухарська Н.О., Харічков С.К. Міжнародна економічна діяльність України: навч. посібник. – «Одіссей», 2006. - 455 с.
3. Аврамчук Л.А. Стан та перспективи взаємовідносин України та Європейського банку реконструкції і розвитку (СБРР) / Л.А. Аврамчук, О.В. Сухий // Економіка і суспільство, 2017. - № 9. – С. 947-951.

4. ЄБРР планує реалізувати в Україні понад 150 проєктів для підтримки малого і середнього бізнесу [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://eu-ua.org/novyny/yebrr-planuye-realizuvaty-v-ukrayini-ponad-150-proektiv-dlya-pidtrymky-malogo-i-serednogo>
5. Джерела доходів: як малому підприємцю отримати гроші від ЄБРР [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/dzerela-dohodiv-ak-malomu-pidpriemcu-otrimati-grosi-vid-ebrr>
6. Карта можливостей для середнього та малого бізнесу [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://eu4business.eu/uk/ukraine>

References:

1. Ofitsynnyy sayt Yevropeys'koho banku rekonstruktsiyi i rozvytku [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://www.ebrd.com>.
2. Kukhars'ka N.O., Kharichkov S.K. Mizhnarodna ekonomichna diyal'nist' Ukrainy: navch. posibnyk. – «Odissey», 2006. - 455 s.
3. Avramchuk L.A. Stan ta perspektyvy vzayemovidnosyn Ukrainy ta Yevropeys'koho banku rekonstruktsiyi i rozvytku (YEBRR) / L.A. Avramchuk, O.V. Sukhyy // Ekonomika i suspil'stvo, 2017. - № 9. – S. 947-951.
4. YEBRR planuye realizuvaty v Ukraini ponad 150 proektiv dlya pidtrymky maloho i seredn'oho biznesu [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <https://eu-ua.org/novyny/yebrr-planuye-realizuvaty-v-ukrayini-ponad-150-proektiv-dlya-pidtrymky-malogo-i-serednogo>
5. Dzhерела dokhodiv: yak malomu pidpryyemtsyu otrymaty hroshi vid YEBRR [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://agravery.com/uk/posts/show/dzerela-dohodiv-ak-malomu-pidpriemcu-otrimati-grosi-vid-ebrr>
6. Karta mozhlyvostey dlya seredn'oho ta maloho biznesu [Elektronnyy resurs]. - Rezhym dostupu: <http://eu4business.eu/uk/ukraine>

Keywords: European Bank for Reconstruction and Development; small and medium entrepreneurship; cooperation; reform; priority sectors; loan portfolio.

Ключові слова: Європейський банк реконструкції та розвитку; мале та середнє підприємництво; співробітництво; реформування; пріоритетні галузі; кредитний портфель.

Ключевые слова: Европейский банк реконструкции и развития; малое и среднее предпринимательство; сотрудничество; реформирование; приоритетные отрасли; кредитный портфель.

Рецензент: Логутова Т. Г., професор, д. е. н., завідувачка кафедрою «Інноватики та управління» ДВНЗ «ПДТУ».

Перевірено на плагіат: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/9982648>